

—
Dünya
Edebiyatı
Roman
—

ANNEMARIE
SCHWARZENBACH
BİR KADINI GÖRMEK

DK 100
Cumhuriyetimiz
100 Yaşında

Çeviren: Menekşe Toprak

Annemarie Schwarzenbach, (1908–1942) İsviçre'nin sayılı zengin ailelerinden birinin kızı olarak Zürih'te doğdu. Paris ve Zürih'te Alman Dili ve Edebiyatı ile Tarih bölümlerini bitirdikten sonra kendini edebiyata verdi. Roman ve öykülerinde baştan itibaren eşcinsel bireylerin hikâyelerine odaklanan yazar 1931'de Berlin'e yerleşti. Yakın arkadaşları arasında Thomas Mann'ın çocukları Erika ve Klaus Mann vardı. 1933'te Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte Avrupa'yı terk edip özel otomobiliyle Türkiye üzerinden İran ve Afganistan gibi ülkelere geçti, bir süre Ortadoğu'da yaşadı, 1936'da ABD'ye gitti. 1942 yılında İsviçre'de bir bisiklet kazası sonucu hayata veda ettiğinde arkasında çok sayıda roman, öykü ve gezi yazıları ile fotoğraflar bıraktı ancak on yıllar boyunca unutulmuş bir yazar olarak kaldı. 1980'lerin sonunda yeniden keşfedilen Annemarie Schwarzenbach bugün kuir edebiyatın kült isimlerinden biri olarak anılıyor.

Menekşe Toprak, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Çevirmen, yazar ve serbest radyo programcısı olarak Berlin ve İstanbul'da yaşıyor. Edebiyata öykü yazarak başlayan yazarın *Ağıtın Sonu* adlı romanı 2015 yılında Duygu Asena Roman Ödülü'ne, *Arı Fısıltıları* romanı ise 2019-Ankara Üniversitesi Roman Ödülü'ne değer görüldü. Annemarie Schwarzenbach'la Berlin'de aynı dönemde yaşamış olan Suat Derviş odaklı *Dejavu* romanı ise Doğan Kitap etiketiyle 2022 yılında yayımlandı.

Bu kitap Berlin Kültür ve Avrupa Senatörlüğü'nün Çeviri Araştırma Bursu desteğiyle çevrilmiştir.

BİR KADINI GÖRMEK ve LİRİK NOVELLA

Orijinal adı: Eine Frau zu sehen/Lyrische Novella

Eine Frau zu sehen: Kein & Aber Verlag, 2020

Lyrische Novella: Lenos Verlag, 2008

Yazan: Annemarie Schwarzenbach

Almanca aslından çeviren: Menekşe Toprak

Editör: Aslı Güneş

Yayın hakları: © 2023 Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Haziran 2023 / ISBN 978-625-6417-81-6

Sertifika no: 44919

Kapak fotoğrafı: © Esther Gambaro (Marie-Louise Bodmer Arşivi)

Kapak tasarımı: Taylan Polat

Sayfa uygulama: Gökçen Yanlı

Baskı: Yıkılmazlar Basın Yayın Prom. ve Kağıt San. Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli - Bağcılar - İSTANBUL

Tel: (212) 515 49 47

Sertifika no: 45464

Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Bir Kadını Görmek
ve
Lirik Novella

Annemarie Schwarzenbach

Çeviren: Menekşe Toprak

İçindekiler

Önsöz/ Menekşe Toprak	9
Bir Kadını Görmek.....	23
Lirik Novella.....	53

Annemarie Schwarzenbach arabası ve köpeğiyle, İsviçre, 1936.
Fotoğraf: İsviçre Milli Kütüphanesi, Schweizerische Nationalbibliothek.

Önsöz

Bir Kadını Okumak

Menekşe Toprak

Pastoral bir başlangıç

“Benim sevebileceğim kişi, hem cesareti ve onuruyla bir delikanlıya benzemeli ama hem de aynı zamanda kendini bir kızın yumuşaklığına ve edilgenliğine teslim etmiş gençlikte ve coşkununlukta olmalı.”

Annemarie Schwarzenbach’ın ancak ölümünden on yıllar sonra keşfedilip basılan ve Thomas Mann’ın *Venedik’te Ölüm* romanının kadınca versiyonu olarak kaydedilen *Bir Kadını Görmek* adlı novellasından alıntıladığım bu ifadedeki insan tipi, yazarın diğer metinlerinde de karşımıza çıkar. Çünkü bu, aynı zamanda yazarın bir prototipi gibidir de. Yazarın kendini metninde yeni bir gerçekliğe dönüştürerek kurgulama hali Annemarie Schwarzenbach’ta öyle belirgindir ki, Bernhard adlı eşcinsel bir delikanlının büyüme hikâyesine odaklanan *Freunde um Bernhard* [Bernhard’ın Etrafındaki Arkadaşlar] adlı ilk romanı 1931 yılında basıldığında, kitabın

kapağında yer alan fotoğrafın romandaki delikanlı Bernhard olduğu düşünülür, hikâyesi kurgulanmış gerçek bir kişinin ayrıca görsel olarak da deşifre edildiği ileri sürülerek kitap eleştirilir. Oysa gerçekte kapaktaki fotoğraf romanın yazarı Annemarie Schwarzenbach'a aittir ve yazar hakikaten 23 yaşında genç bir kadından çok, bir oğlan çocuğunu andırıyor. Bu, on yaşından itibaren bir kız çocuğu gibi giyinmeyi reddetmiş androjen bir kadını ve edebi yaratımlarını muhayyilesindeki güzel bir sözcüğün peşinden koşarken kendiliğinden ortaya çıkan eser olarak tanımlamış bir yazar tipini de anlatır. Kadın ya da erkek olmaya dair keskin cinsiyet rollerini ortadan kaldıran ama yine de kadınca bir sese sahip kurgusal metinleri, yüz yıl öncesinin dünyasında arabayla İsviçre'den Berlin'e, oradan da Türkiye üzerinden İran'a ve Afganistan'a ya da Suriye'ye geçerken kaleme aldığı gezi yazıları, çektiği fotoğraflar, Şark dünyasındaki Batılının gurbetliğini anlatan roman ve öyküleriyle Türkçede bilinmese de kültleşmiş bir isim. Ömrü sadece otuz dört yıla sığan ama tek bir cinsiyete ve ülkeye sığamayan zorunlu bir gezgin Annemarie Schwarzenbach. Fabrikatör bir babanın ve Almanların üstün bir ırk olduğunu savunan, sonradan Nazi yanlısı tutumuyla da sivrilecek olan bir annenin beş çocuğundan biri olarak 1908 yılında Zürih'te dünyaya gelir. Ailenin o üç yaşındayken Alplere yakın bir çiftlik evine yerleşmesiyle, kardeşler ve kuzenlerden oluşan kalabalık ve korunaklı bir aile ortamında büyür. Dönemin her türlü konforu ve teknolojisiyle donatılmış geniş çiftlik evi, önden çocukların yazları içinde yüzdükleri bir gölle, arkadan kışları kayak yaptıkları tepelerle çevrilidir. Annemarie'nin hemen bütün metinlerinde özlemlerle andığı bir doğanın içinde, doğayı kavrayarak geçen bir çocukluktur bu. Ama aynı

zamanda değerleri ve dayatmaları güçlü, bir üst orta sınıf hayatıdır bu. İyİ bir fotoğrafçı olan Annemarie'nin annesi Renée Schwarzenbach'ın fotoğraf karelerine de yer yer yansıyan bu pastoral hayatın pürüzleri de vardır elbette. Bunlardan biri de Annemarie'nin bir kız çocuğu olarak kendisine dayatılan hayatı ve kimliği reddetmesidir. Çünkü on dokuz yaşında evlendirilen ablası gibi bir hayat istememektedir o. Ne gelin olmayı ne de bir erkeğin sevgilisi olmayı hayal etmektedir. On yaşımdan itibaren saçlarını kısacık kestirten, erkek kardeşleri gibi giyinmekte direten Annemarie, kızıdan çok bir oğlanı andırmaktadır. Kızların erkenden evlendirilip anneliğe soyunduğu yüzyıl öncesinin İsviçre'sinde, o, erkeklerle hak sayılanları yapmayı tercih eder. Lise dengi bir kız okulundan sonra Alman Dili ve Edebiyatı ile Tarih bölümlerini okumak üzere Zürih'te niversiteye başlar, bir dönem Paris'te okur ve akademik eğitimini doktora yapmaya kadar vardırır. Onun eserlerindeki kahramanların da ayrılmaz parçası olan otomobil niversite yıllarında hayatına girer. Araba sahibi genç bir kadın olarak özgürlüğü, yaşadığı ortamdaki uzaklaşmayı, tek başına yolda olabilmenin ayrıcalığını zengin ailesinin kendisine sunduğu imkânlar sayesinde tadar. Annemarie Schwarzenbach'ın yaşarken roman ve ykclęnden önce gezi yazıları ve fotoğrafılığıyla bilinmesinin nedenlerinden biri de yine bu otomobille kurduğu ilişkiymiş gibi görünüyor. Çünkü sadece Avrupa'daki seyahatliği değil, aynı zamanda 1933 yılından itibaren o dönemler için olağandışı sayılan Doğu gezileri de altındaki otomobille mümkün olmuştur. Onun gezi röportajlarını ve fotoğrafılığını da yine arabayla yollardayken keşfedip geliştirdiği biliniyor.

Ama henüz yirmi  yaşımda, aklında ne gezi yazıları ne de "uzak ve yabancı memleketler" varken, tek büyük hedefi

iyi ve ünlü bir yazar olmaktır. Doktorayla sonlandırdığı akademik eğitiminden sonra gözünü Almanya'ya, edebiyatın ve kültürün başkenti Berlin'e dikmiştir. Aslında Almanya'yla ilişkileri sıkıdır: Annesi Renée Almanya'da yavaş yavaş yükselmekte olan Hitler'in yakın çevresiyle ilişki içindeyken o, sonradan Hitler'in iktidarına karşı çıkacak olan edebiyatçılarla ilgilenmektedir. Thomas Mann ve onun çocukları Erika ve Klaus Mann'la tanışmakta, hatta ünlü yazarın, Münih'te evlerine yemeğe davet edildiği bir gün Annemarie'ye "Sizi erkek olarak düşünsem, çok güzel bir delikanlı derdim" dediği bilinmekte.¹ O Thomas Mann ki, orta yaşlı bir yazarın güzel bir delikanlıya duyduğu aşkı *Venedik'te Ölüm* romanıyla 1911 yılında taçlandırmış kişidir. Annemarie Schwarzenbach ise on sekiz yıl sonra bu başyapıtın kadınca bir anlatımı olarak okunabilecek *Eine Frau zu sehen (Bir Kadını Görmek)* adlı kısa ve son derece etkileyici eserini kaleme almış ve ama bu ancak ölümünden çok sonra yeğeni tarafından bulunup kitaplaştırılmıştır. Ama Berlin'e gitmeden kısa bir süre önce *Bernhard'ın Etrafındaki Arkadaşlar* ismiyle yayımlanan ilk romanını eline alabilecektir.

Berlin'de bir androjen güzellik

Berlin önemlidir Annemarie için çünkü çiçeği burnunda bir romancı olarak o da, tıpkı bizde Suat Derviş'in yaptığı gibi yayıncılığın merkezi sayılan Weimar Cumhuriyeti'nin başkentinde serbest yazar olarak eserlerini yayımlatabilmeyi,

1. Schwarzenbach'ın Erika Mann'a gönderdiği mektup da aralarında olmak üzere diğer mektupları ve çektiği fotoğraflar da dahil bütün külliyatı İsviçre'nin ulusal kütüphanesi Schweizerische Nationalbibliothek'e bağışlanmıştır. Bunlara bugün online ortamda ulaşmak mümkün.

Annemarie Schwarzenbach Zürih'te göl kenarında, 1931.
Fotoğraf: İsviçre Milli Kütüphanesi, Schweizerische Nationalbibliothek.

ünlenmeyi ve özgürce yaşayabilmeyi hayal etmektedir. *Altın Yıllar* denen bir dönemin doruk noktasında, özgürlükler, imkânlar ama aynı zamanda çöküşler şehridir Berlin. Yıl 1931'dir, gece hayatı ve gündüz trafiğiyle şehir ışıltılıdır. Kısa saçları, 1.75 boyu, ince yapısıyla, sessizliği ve otomobilıyla pek çok metninde karşımıza çıkan karakterlerine benzeyen Annamarie, dikkatleri üzerine çekmiştir hemen.

Androjen güzelliğiyle hem kadınların hem de erkeklerin beğendiği bir tiptir. Annemarie, Berlin'in kültür hayatının gözde iki ismi olup ikisi de eşcinsel olan Klaus ve Erika Mann kardeşlerle arkadaşlığını sürdürürken, gece hayatının önemli müdavimlerindedir. Erika'ya âşıktır ama karşılığı yoktur bu aşkın. Sonunda bağımlısı olacağı morfinle de bu sırada tanışır.

Ve sürekli yazmaktadır. Ama aradığı ve umduğu o büyük ünü yakalamak hiç de kolay değildir. Aslında henüz 20'li yaşlarında, sabırsız bir gençtir. Hatta aslında Berlin şehrini, genel olarak büyük şehrin kendisini sevmemiştir ki bu sevgisizliği *Lirik Novella'da* ben anlatıcı kahramanının ağzıyla da anlatır. Üstelik Berlin'de sonrasında bütün Avrupa'ya yayılacak olan faşizmin ayak sesleri duyulmaktadır. Nitekim, çok geçmeden de Hitler iktidara gelir. Avrupa'nın korkunç tarihinin ve milyonlarca insanın kötü kaderinin yazılmaya başlandığı mevsimdir 1933 yılının ilkbaharı. Ama gelecekte habersiz pek çok aydın ve muhalif kalıp direnmeye niyetlidir. Klaus Mann gibi bazı entelektüeller faşizme karşı mücadelede aktivist bir tavır almaktan yanadır.

Bu sırada, aynı yıl Annemarie Schwarzenbach'ın, konuları Berlin'de geçen iki eseri yayımlanır. Bunlardan biri de bugün pek çok dile çevrilmiş olan *Lyrische Novelle (Lirik Novella)* kitabıdır. *Lirik Novella* da aslında bir çeşit kaçış hikâyesidir. Diplomat olmak için Berlin'de üniversiteye giden ben anlatıcı, genç bir adamın bir varyete şarkıcısına duyduğu aşkı ve sorumluluk üstlenmesi gerektiği anda ondan kaçıp taşraya ve doğaya sığınmasını anlatır. Anlatıdaki tasarruflu dil, ben anlatıcı karakterin hastalıklar ve halsizliklerle boğuşması, kadına ve hayata bakışı öyle nahif ve öylesine az erkekçedir ki, metin yayımlandığı dönemde bu yönüyle eleştirilir. Klaus Mann

Annemarie Schwarzenbach'ın objektifinden karşılıksız bir aşkla sevdiği Erika Mann, 1931.
Fotoğraf: İsviçre Milli Kütüphanesi, Schweizerische Nationalbibliothek.

da hastalıklı delikanlının abartılmış korkularına değinir. Annemarie Schwarzenbach'ın bu eleştirilere cevabı ise şu şekilde olur: "Aslında bu hikâyenin tam doğru anlaşılabilmesi için ana kahramanın bir 'delikanlı değil de genç bir kız' olduğunu 'itiraf etmek' gerekirdi."

Gerçekten de metin bu bilginin ışığı altında okunduğunda anlatının rengi değişiyor, ben anlatıcı gencin önüne sürü-

len toplumsal normlar, kadına duyduğu aşkın tanrı katında kabul görmemesine dair dinsel korkuları, ben anlatıcının bitmeyen hastalığı (eşcinselliğin hastalık olduğuna dair kabulle) bambaşka bir anlam kazanıyor. Üstelik bu hastalık ben anlatıcı kahramanın insanlardan uzaklaşıp doğaya sığınmasıyla da neredeyse ortadan kalkıyor. Annemarie Schwarzenbach'ın edebiyatındaki güçlü doğa anlatımı ve kurduğu imgeler en çok da bu son derece sade bir dille yazılmış metinde görünürlük kazanıyor:

Sırtımı bir ağacın gövdesine yaslıyorum. Burası orman ve ormanın ve toprağın sonu, ayağımın altında ise toprağın ve yaprakların kokusu. Burası rüzgârla yüklü, buğulu renklerin iç içe geçtiği sınırsız büyüklükte bir toprak parçası. Soğuklar gelecektir ve sonra yine sıcaklar bastıracak ve toprağı yemişler yaracak ve onunla birlikte olgunlaşacaklar.

Doğu'da gurbet ve ölüm

Büyüdüğü ortamdaki kaçmış ama özlemle ona dönerek yazan Schwarzenbach, İran'da kaleme alacağı metinlerde de çok güçlü bir şekilde hissettirecektir bu yönünü. Hitler faşizminin şehirdeki varlığı belirginleştikçe Berlin'i Berlin yapan insanlar da yavaş yavaş çekilmeye başladılar sahnedeki. Annemarie ise öteden beri ilgisini çekmiş olan arkeolojik kazılarda çalışma yapmak niyetindedir. Aslında böylece hem Hitler faşizminden hem de İsviçre'deki evinden kaçma imkânı sunmaktadır bu plan kendisine. Çünkü annesi de hemcinslerine ilgi duymasına, hatta kadınlarla sevgililik ilişkisi yaşamış olmasına rağmen, Annemarie'nin eşcinselliğini açık bir şekilde yaşama-

sını sorun haline getirmiştir.² Üstelik ailesi Berlin'deki muhalif, solcu ve Yahudi arkadaşlarına da karşıdır.

Önce Klaus Mann'la 1933 yılında arabayla İspanya'yı gezer, –bir süreliğine beraber muhalif bir dergi çıkarırlar– sonraki aylarda bir İsviçre dergisi için gezi yazıları yazmak üzere, bu kez de gazeteci bir kadın arkadaşıyla birlikte Türkiye üzerinden İran'a gider. Türkiye, Suriye ve İran'da sürmekte olan kazı çalışmalarına katılır. Bu çalışmalara sonraki dönemlerde tekrar döner ve Tahran'da bir Fransız diplomat olan Achille Clarac'la evlenir, böylece bir süre İran'da yaşar. Aralarındaki evlilik sadece kâğıt üzerindedir, çünkü evlendiği adam da eşcinseldir, kendisi ise bu sırada sonradan tifodan ölecek olan Jale adında bir Türk kızını sevmektedir. Schwarzenbach burada yaşadıklarını *İran'da Ölüm* adını verdiği anı kitabında anlatır ve sonrasında *Das Glückliche Tal* [Mutlu Ova] romanında işler.³

İsviçre'nin ılık havası, yeşilliği ve korunaklı, lüks çiftlik hayatından sonra İran'ın sert doğası ve dilini bilmediği insanları karşısında şaşkın, mutsuz ve özlem doludur.

2. Yazarın yeğeni Alexis Schwarzenbach yayına hazırladığı *Auf der Schwelle des Fremden. Das Leben der Annemarie Schwarzenbach* [Yabancı Olanın Eşiğinde. Annemarie Schwarzenbach'ın Hayatı] adlı 416 sayfalık büyük boy kitapta anne Renee'nin uzun yıllar oyuncu Emmy Krüger'le aşk yaşadığını ve bunun aile tarafından bilindiğini not ediyor. Ayrıca yine annenin Annemarie'nin mektuplarını ve geride bıraktığı yayımlanmamış yazılarını ölümünden sonra yaktığını anlatıyor kitapta.

3. Bu gezileri sırasında kaleme aldığı başka metinleri de var Annemarie Schwarzenbach'ın. Bunlardan biri de kazı çalışmaları için geldiği İran-Türkiye ve İran-Suriye sınırında kaleme aldığı öyküler. Bu öyküler Lenos Yayınevi tarafından *Bei Diesen Regen* [Bu Yağmurlarda] adıyla bir kitapta toplandı. Diğer kitaplar ise şunlar: *Orientreisen. Reportagen aus de Fremde*. [Şark Gezileri – Yabancı Diyarlardan Röportajlar], *Winter im Vorderasien. Tagebuch einer Reise* [Ön Asya'da Kış. Bir Yolculuğun Günlüğü], *Alle Wege sind Offen. Die Reise nach Afghanistan*. [Bütün Yollar Açık. Afganistan'a Yolculuk].

“Aslında bu hikâyenin doğru anlaşılabilmesi için kahramanın ‘bir delikanlı değil de genç bir kız’ olduğunu ‘itiraf etmek’ gerekirdi.”

Nazi sempatizanı ebeveyninin ve yükselen Avrupa faşizminin gölgesinde kelimelerin ardına gizlenen androjen bir beden ve hemcinsle duyulan arzu. Kuir edebiyatının kült ismi, anti faşist yazar, gezgin ve fotoğrafçı Annemarie Schwarzenbach'tan iki novella: Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm*'üyle karşılaştırılan *Bir Kadını Görmek* ve *Lirik Novella*. Aşka, kadın bedenine, güzelliğe fırlatılan kadınca bir bakış.

QR kodu okutunuz

Dijital fiyat etiketi

Sertifika no: 44979

ISBN 978-625-6417-81-6

9 786256 417816

Doğan
Kitap